

Pyhän Tuomaan muisto

Marika Räsänen: The Restless Corpse. Thomas Aquinas' Remains as the Centre of Conflict and Cult in Late Medieval Southern Italy (Rauhaton ruumis. Tuomas Akvinolaisen pyhäinjäännökset kamppailun ja kunnioituksen kohteena myöhäiskeskiajan Etelä-Italiassa). Turku 2013. 276 s.

Marika Räsänen väitöskirja on erinomainen. Väitöksen aihe saattaa

ensin vaikuttaa merkitykseltään vähäiseltä, mutta se valaisee merkittävällä tavalla keskiajan uskonnollista kulttuuria. Tuomas Akvinolaisen esittämien ajatusten laajasta vaikutuksesta on kirjoitettu tuhansia sivuja tekstiä, mutta juuri kukaan ei ole kiinnittänyt huomiota hänen eräällä tavalla konkreettimpempaan vaikutukseensa: hänen fyysisten jäännöstensä merkitykseen pyhäinjäännöksenä. Aiheen valinta on erityisen merkittävä sen monitahaisen tilanteen vuoksi, joka kehittyi, kun keskiajan loistavin teologi, saarnaajaveljien eli Dominikaanisen kerjäläismunkkiveljeskunnan jäsen, kuoli Fossanovan sisterssiläisluostarissa Rooman eteläpuolella ollessaan matkalla kirkolliskokoukseen. Elämä sisterssiläisluostarissa perustui vakautta korostavaan valaan ja oli siten periaatteiltaan hyvin erilaista kuin dominikaaniveljeskunnan keskuudessa. Räsänen kiinnostavasti nimetty tutkimus vangitsee erinomaisesti jännitteet niin tiukan luostarielämän ja vaeltavien kerjäläismunkkien veljeskunnan välillä kuin kaikkien niiden yhteisöjen välillä, jotka pyrkivät hallitsemaan Tuomas Akvinolaisen ruumista. Tuomaan paradoksiksi voitaisiinkin sanoa sitä, että hän oli monien ryhmien suuresti ihailema, mutta yksikään niistä ei pystynyt saavuttamaan yksinoikeutta hänen muistonsa vaalimiseen.

Väitös ei käsittele niinkään jäännösten siirtämistä Italiasta Ranskaan (mikä olisi Räsänen looginen seuraava tutkimusaihe), vaan vielä vähemmälle huomiolle jäänyttä aihetta eli Tuomas Akvinolaisen Italiassa kohdistunutta kulttia hänen kuolemansa (1274) ja jäännösten pääosan Toulouseen siirtämisen (1368/1369) väliin jääneen vuosisadan aikana. Väitös näyttää, miten paljon lisätietoa voidaan saada ensinnäkin siitä, miten suurta kunnioitusta Tuomas Akvinolainen nautti Etelä-Italiassa, ja toiseksi siitä, miten monin tavoin hänen jäännök-

sensä olivat tärkeitä suurelle määrälle ihmisiä. Räsänen tuo esiin asiakirjalähteitä, joiden huomattava runsaus on seurausta Tuomas Akvinolaisen asemasta oppineena ja merkittävän eteläitalialaisen aristokraattiperheen jäsenenä, joka satumoisin kuoli sisterssiläisluostarissa (Fossanova), mutta jonka fyysiset jäännökset Dominikaaninen veljeskunta pyrki aktiivisesti saamaan haltuunsa. Kyse ei siis ole vain yhteen pyhimykseen liittyvistä asioista, vaan Tuomas Akvinolaisen avulla voidaan saada tietoa niistä moninaisista tavoista, joilla pyhimyksen ruumis voi olla kiistan kohteena.

Väitös tarkastelee syvällisesti Tuomas Akvinolaisen konkreettista vaikutusta ja muistuttaa siitä, miten todelliselle (tai kuvitellulle) fyysiselle läsnäololle omistautuminen saattoi olla yhtä merkittävää kuin teologiset ajatusrakenteet. Kyseessä ei ole pelkkä pyhimyskultin tutkimus, jossa keskityttäisiin vain valtaan ja oman edun tavoitteluun liittyvään problematiikkaan. Räsänen herättää henkiin Tuomas Akvinolaisen messun liturgian pyhimyksen elämän intensiivisenä esittämisenä ja antaa näin esimerkin siitä, miten liturgian historiaa tulisi kirjoittaa uudelleen: paikallisylipeuden ja -muistin uloon herättämisen pohjalta. Räsänen kehittää pyhimyksen muistopäivänä luettavien lyhennettyjen elämäkertatekstien analyysiin menetelmän, jota voidaan hyödyntää keneen tahansa pyhimykseen liittyvien liturgisten tekstien tutkimuksessa. Historioitsijat keskittyvät yleensä tutkimaan elämäkertoja, eivät niiden liturgista dokumentaatiota. Räsänen asettaa keskiöön pyhimyksen palvonnan hänen varsinaisen elämänsä sijasta, jolloin saavutetaan syvempi ymmärrys sekä siitä, miten tärkeä Tuomas Akvinolainen Etelä-Italiassa oli, että suhtautumisesta pyhimysten jäännöksiin yleensä.

Väitöskirja on erinomaisesti kirjoitettu ja dokumentoitu. Lähteiden laajuus on vaikuttava, ja mu-

kana on myös visuaalisia ja liturgisia lähteitä. Kanonisointiprosessia on tulkittu erittäin tarkasti, kiinnittäen huomiota pyhäinjäännösten kanssa tekemisissä olleiden henkilökohtaisten lausuntojen runsauteen. Saamme tietää, että Tuomas ei ollut vain veljeskunnan jäsen, vaan myös kiinteästi mukana Napolin hovin aristokraattisessa maailmassa. Räsänen ei keskity niinkään kanonisaation politiikkaan, vaan paikalliseen palvontaan niiden keskuudessa, jotka eivät olleet koskaan lukeneet Tuomas Akvinolaisen kirjoituksia.

Koska väitös keskittyy nimenomaan Tuomas Akvinolaisen kunnioittamiseen Etelä-Italiassa, se ei ota suoraan kantaa Tuomaksen asemaan laajemmassa kirkkokunnassa. Tuomaan kultti yleisemmällä tasolla on erittäin laaja aihepiiri. Mark Jordanin *Rewritten theology: Aquinas after his readers* (2006) ei käsittele samoja nimenomaisia kysymyksiä kuin nyt arvioitavana oleva väitös, mutta Jordan varoittaa Tuomas Akvinolaisen paikalliseen hyötyyn tähtäävien manipulointirytysten ideologisesta luonteesta. Samoin kuin Jordanin teos, myös Räsänen väitös liikkuu aatehistorian sijaan kulttuurin ja uskonnon historian alueella. Räsänen keskittyminen aineellisiin seikkoihin on näkökulma, jota Tuomas Akvinolaisen tutkimuksessa ei ole vielä tähän mennessä käytetty pyrittäessä ymmärtämään Tuomaan kultin merkitystä. Tutkimuksesta saamme tietoa keskeisestä roolista, joka pyhimyksen ruumiilla oli rakennettaessa pyhimyskulttia eri yhteisöissä. Räsänen tarjoaa itse asiassa kiehtovan vaihtoehdon Jordanille, joka tutkii Tuomas Akvinolaisen vaikutusta tämän tekstien, ei fyysisten jäännösten pohjalta. Räsänen väitös on arvokas lisä tutkimukseen, selvästi korkeimman arvosanan (laudatur) arvoinen ja ehdottomasti julkaistava.

– CONSTANT MEWS